

časopis
za kulturu
i
umetnost

polja

119

120

novi sad, avgust — septembar 1968, god. XIV, cena 1,50 d

Kada je prvo prepođne na IV kongresu književnika počeo Pavel Kohout da čita pismo Solženjicina, u kome ovaj veliki naslednik Tolstoja ispisiuje tragičnu sudbinu sovjetske književnosti u uslovima staljinizma i neostaljinizma, Jirži Hendrih koji je sedeo u prvom redu na tribini je pocrveneo, obukao je na belu, hozentreggerima okićenu košulju, sako i posrćući je odlazio; u pozadini na podiju gde smo sedeli Prohazka, Lustig i ja, još je kazao nezaboravne reči: „Sve ste izgubili, sve ste izgubili...” i napustio je sednicu.

Jer svašta su već naši ideološki očevi navikli od nas da podnose, svašta su naučili da ne čuju kada to u interesu sopstvenog mira čuti nisu hteli; međutim ovde je bila dotaknuta sila pred kojom su oni sami osećali strah i čije uši nisu mogli da prevare kao što su prema potrebi varali svoje sopstvene uši. Prvi udarac koji je potresao Kongres književnika već u prvim satima i pokrenuo lanac daljih konflikata bio je, dakle, udarac u sovjetsku barijeru. Čitanje pisma Solženjicina pred pet stotina ljudi u zatvorenoj sali (obična informacija o dokumentu čiju egzistenciju mi nismo ni uslovlili niti smo je mogli poreći) bilo je tada osuđeno kao nedopustivo mešanje u sovjetske stvari. Godinu dana kasnije milioni ljudi na celom svetu čitali su oficijelan politički tekst u kome su sovjetske vođe zajedno sa svojim pristalicama naređivali rukovodstvu naše države, pod tačkom jedan, dva, tri šta treba da radi i kako da vlada.

Upoređivanjem obe situacije jasno se pokazuje kakva se uzajamna jednakost krije iza reči o prijateljstvu, ljubavi, bratstvu i večitim vremenima. Zato me ponekad prosto razdražuje upotreba stare nakindurene fraze: prema principu jednak s jednakim. Takav naš odnos na Sovjetskim Savezom nije nikada bio, a nije takav ni danas kada je rukovodstvo naše zemlje sa začuđujućom smelošću stalo na vlastite noge.

Samo probajmo da zamislimo današnju situaciju okrenutu s druge strane. Zamislimo onu nezamislivu stvar da bi naši predstavnici poslali u Moskvu notu u kojoj bi protestovali protiv prilika u sovjetskom sudstvu, surovih procesa protiv intelektualaca i studenata, notu protiv steriliteta sovjetskog marksizma, protiv opasnosti neostaljinizma, i zaključivali (slično kao što oni zaključuju o nama) da to ni izdaleka nije samo unutrašnja sovjetska stvar, nego stvar celog internacionalnog komunističkog pokreta koji je sovjetskim prilikama diskreditovan i u interesu sopstvenog samoodržanja traži promenu tih prilika.

Da li se uopšte može zamisliti da bi sovjetski rukovodioci reagovali na to kako smo reagovali mi? Da bi opširno objašnjavali i opravdavali svoju politiku? Da bi čak po toj ili onoj tački priznali neuspeh? Da bi pozivali naše članove sindikata, zemljoradnike i

MILAN KUNDERA

I VELIKI

turiste, da dođu da se vlastitim očima uvere kakva je u Sovjetskom Savezu demokratija? Da bi nas u svakoj rečenici ubeđivali o beskonačnoj ljubavi? Da bi nas pozvali da s njima o svemu tome raspravljamo i da bi osećali ogromnu radost što se smeju sresti s nama na vlastitoj teritoriji, a ne na našoj? Takva zamisao čini nam se apsurdnom ali to je samo dokaz o tome da naši odnosi ne samo da nisu odnosi na principu ravan s ravnim već da ih kao takve čak ne možemo ni da zamislimo. Da smo već u takvom stanju da nas razdražuje samo veoma izrazita nejednakost dok nam je decentna i prikrivena nejednakost prešla već u krv i primamo je kao običnu i nonmalnu.

Ovim uopšte ne želim da prebacujem našim političarima njihov strpljiv odnos prema uvredama niti njihov miran ton i svesrdnu težnju za dogovorom. U današnjim okolnostima se naime baš njihova beskonačna dobra volja menja u oružje koje pred celim svetom otkriva agresivnost, aroganciju i nepristupačnost partnera. Međutim, ma kako da je to oružje pogodno ipak to nije oružje za ravnog protiv ravnog, nego malog protiv velikog, ugroženog protiv ugrožavajućeg.

Da se postigne stvarna ravnopravnost i punopravnost još biće potreban i te kakav napor za našu malu zemlju okruženu očima savezničkih cervi punim ljubavi! Nije moguće u toku jedne nedelje promeniti obostrane navike koje su se ukorenjivale tokom dvadeset godina. A nije moguće ni odjednom promeniti naš narodni karakter koji je u toku poslednjih stoleća, na žalost, malo navikao na oštar vazduh samostalnosti i slobode, koji osim svoje sjajne slobodoumne tradicije ima i svoju tužnu tradiciju poslušnosti i prilagođavanja koju je nasledio iz austrijskih vremena.

No ipak, narodni karakter se stvara i menja u istorijskim olujama a ova teška i dramatična godina opet će da daje odgovor na pitanje ko smo, kakvi smo i šta zaslužujemo. Pred našim narodima je stalno otvorena mogućnost da njihov život postane životarenje, da žive tuđu, nametnutu sudbinu, da se od dobrovoljnog saveznika sile, nekada tako voljene, promene u običnu stvar u njenim rukama, da se prepuste da budu beznačajni i bez porekla, a pre ili kasnije da nestanu.

Za mali narod je pitanje njegovog biti ili ne biti stalno otvoreno. Njegov suverenitet je za njega veća težnja, zadatak i borba. Samo onaj narod koji snažno želi da bude ono što jeste, da živi po svome, samo ponosan narod za koji samo slobodan život je život, zaslužuje da živi i postoji; i samo takav narod će sačuvati svoj život.

(Literární listy, 1. 7. 1968.)

Prevod sa češkog:
M. MIJAVEC i
VI. PUCOVSKI